



Länsstyrelsen
Stockholm

Nr 3 – september 2013

Landsbygd i Centrum

Tema: Destinationsutveckling



Foto: Henrik Trygg

Länsstyrelsen i Stockholms län
Hantverkargatan 29
Box 22067
104 22 Stockholm

Tfn: 08-785 40 00 (vxl)
Fax: 08-785 40 01
Besök oss gärna på
www.lansstyrelsen.se/stockholm

Redaktion: Hanna Williamsson,
Mette Kjöbek Petersen, Ylva Berry,
Ulrika Geber (ansvarig utgivare)

Tryckeri: Lenanders Grafiska

I detta nummer kan du bland annat läsa om:

Besöksnäring, en möjlighet till diversifiering
Destinationsutveckling, ett begrepp med möjligheter
Alla vinner på samverkan
Destinationen –hållbar om besökaren vill
Stöd till landsbygden
Fyra sidor annonser med kompetensutveckling

Lantbruksledaren

När detta skrivs i början av september har vi riktig brytningssommar. Många lantbrukare är mindre nöjda med sommarens torra och soliga väder, medan våra landsbygdsföretagare inom besöksnäringen har all anledning att vara glada.

Det många väntar på är regeringens budgetproposition som kommer i slutet av september. Storleken på den svenska medfinansieringen av kommande Landsbygdsprogram 2014 till 2020 får stor betydelse efter de neddragningar som skett i EU:s långtidsbudget.

Just nu arbetar vi för högtryck med att både förbereda för kommande Landsbygdsprogram och avsluta det nuvarande. Vi har fattat beslut om stöd i Landsbygdsprogrammet för i stort sett alla de medel som tilldelats länet, totalt 334 miljoner kronor. Vi har också gjort en prioritering av inlämnade ansökningar till den resterande nationella pott pengar som finns på Jordbruksverket. "Våra" ansökningar kommer där att konkurrera med ansökningar från hela landet. Det innebär att vi i brist på pengar kommer att avslå ansökningar om projekt- och företagsstöd resten av 2013. Det är ännu inte klart vilket datum 2014 som nästa programperiod kommer att öppna för ansökningar. Det viktigaste just nu är att alla ni som fått företags- eller

projektstöd inom Landsbygdsprogrammet verkligen ansöker om utbetalning i rätt tid. Annars riskerar pengarna att frysa inne.

Temat för detta nummer är utveckling av turism på landsbygden. Det är en växande näring där det finns en tydlig koppling mellan miljöarbete och företagsutveckling. Och inte minst ett stort behov av samverkan. En attraktiv destination behöver ett rikt odlingslandskap, rika fiskbestånd eller en unik kulturmiljö, men också hållbara system för transporter, vatten och avlopp och annan infrastruktur. Något förenklat brukar exportmognad av destinationer beskrivas som att de kan erbjuda en helgjuten upplevelse av att resa, äta, bo och göra. Då är samverkan mellan olika företag en nyckelfaktor till framgång. Erfarenheterna från de aktörer som du kan läsa om i detta nummer av Landsbygd i Centrum visar att företagen på ett besöksmål inte uppfattar att de konkurrerar med varandra - istället ser de varandra som en tillgång.

Ulrika Geber
Lantbruksdirektör

Om Landsbygd i Centrum

Tidningen Landsbygd i Centrum ges ut av enheten för lantbruksfrågor på Länsstyrelsen i Stockholms län. Den vänder sig till lantbrukare och andra företagare på landsbygden i länet och kommer ut med fyra nummer per år. Varje nummer innehåller temaartiklar, information om stöd till landsbygden och annonser till olika typer av kompetensutveckling.



Foto: Ylva Berry

Hur vill du läsa Landsbygd i Centrum?

Du som inte håller tidningen i din hand, utan läser den på din datorskärm, vet att tidningen också finns som elektroniskt nyhetsbrev. Du som helst läser Landsbygd i Centrum på din dator men ändå får den i din brevlåda kan avsäga dig papperstidningen genom att skicka ett e-postmeddelande till oss: lantbruk.stockholm@lansstyrelsen.se.

Du som varken fått tidningen i din brevlåda eller till din e-postadress men vill vara säker på att inte missa nästa nummer, teckna en prenumeration på det elektroniska nyhetsbrevet redan idag. Det gör du genom att uppge din e-postadress på vår webbsida, www.lansstyrelsen.se/stockholm/lic. Då får du, förutom de fyra numren av tidningen, också nyheter och inbjudningar till kompetensutveckling.

Nästa nummer kommer med posten den 13 december. Du som prenumererar elektroniskt kan se fram emot att få läsa den redan den 9 december!

Landsbygd i Centrum finansieras av Landsbygdsprogrammet för Sverige 2007-2013

Besöksnäring, en möjlighet till diversifiering

Redan 2011 konstaterades att 22 av Stockholms läns 26 kommuner ser besöksnäringen som en viktig del av det lokala näringslivet. Besöksnäringen är arbetskraftsintensiv och kan i hög grad bidra till nya arbetstillfällen på länets landsbygd. Här presenteras ett antal begrepp och verktyg för den som bättre vill förstå utvecklingsmöjligheterna inom destinationsutveckling.

Strategier som ger överblick och verktyg

Ett antal strategier har nyligen tagits fram inom besöksnäringen. Strategierna visar på ett stort intresse för frågan på olika nivåer och tar upp delar såsom marknadsföring, miljöpåverkan och möjligheter till erbjudanden till olika kundgrupper.

Nationell strategi för besöksnäringen 2020 sätter en gemensam ram och ambition. Dessutom finns, som komplement till denna, mer konkret formulerade lokala strategier. I Stockholms län finns *Stockholmsstrategin* med fokus på staden, *Skärgårdsstrategin* och även ett antal mer lokala strategier. I den nationella strategin hittar du vedertagna definitioner av kundgrupper som kan vara användbara. Där finns också verktyg för samarbeten och identifiering av lokala resurser. Strategierna kan vara en bra bas för ett fortsatt lokalt utvecklingsarbete med syfte att locka turister som vill bo, äta och uppleva på länets landsbygd.

Certifiering och paketering

Att certifiera sin verksamhet ger en kvalitetsstämpel och tydlig profil på det man har att erbjuda kunden. Det finns olika verktyg för analys av till exempel hållbarhet och miljöpåverkan inom besöksnäringen. Ett par organisationer som driver certifiering av turistanläggningar och turistprodukter är *Det naturliga steget/Swedish Welcome* och *Naturens bästa*.

När man kommer till paketering av upplevelser,

boende och transport finns det ett regelverk som ska följas. En resegaranti ställs i form av ett intyg från bank eller försäkringsbolag. Tanken är att resenärerna ska stå ekonomiskt skadelösa om deras arrangemang måste ställas in eller avbrytas i förtid. Samlad information om resegaranti och regelverk kring detta finns hos Kammarkollegiet.

Som liten aktör gäller det att hitta samarbetspartners och organisera sig på något vis, göra gemensamma produktbeskrivningar, samarbetsavtal, bestämma modellen för prissättning, distributionskanaler och hur bokning och betalning ska skötas. Man kan med fördel ta hjälp av en processledare med egna erfarenheter inom området då det inte finns någon universallösning för paketering av turistiska produkter och resegarantier för dessa.

Utvecklings- och destinationsbolag

Det finns ett antal etablerade destinationsbolag, exempelvis Visit Roslagen, Visit Värmdö och Visit Skärgården, där kommunerna är viktiga aktörer. Inom sådana bolag kan gemensamma produkter och marknadsföring tas fram. Det pågår till exempel just nu ett arbete med ett antal utvecklingsprocesser för att skapa exportmogna destinationer i skärgården, se artikeln på sidan 14. Ett annat exempel är Gröna Kusten, där samarbeten har etablerats för att synliggöra och utveckla flera erbjudanden till besökande och på det sättet skapa sysselsättning på landsbygden mellan Södertälje, Nyköping och Norrköping.

Det finns en stor potential i destinationsutveckling på landsbygden. Här följer flera artiklar som belyser viktiga aspekter för den som vill utveckla sitt företagande inom besöksnäringen, oavsett hur långt man kommit och vart man är på väg.

Mette Kjöbek Petersen

Läs mer!

Nationell strategi för svensk besöksnäring finns att ladda ner från webben, både i en populärversion och som ett mer omfattande dokument, www.strategi2020.se/nedladdning.php.

Stockholmsstrategin och *Skärgårdsstrategin* finns båda för nedladdning på webben, <http://stockholmsstrategin2020.se>.

Välj "nedladdning" i menyn till vänster så hittar du både rapporterna i sin helhet och i populärversion.

Titta på din kommuns webbplats för att hitta lokala dokument för besöksnäringen.

Nyttiga länkar!

Hitta information om resegarantin och lagstiftningen kring paketresor på Kammarkollegiets webbplats, www.kammarkollegiet.se/rattsavdelningen/resegarantier/dig-som-arrangerar-resor

Information om certifiering finns på följande webbplatser:

- Naturens bästa, www.ecotourism.org/naturesbasta
- Det naturliga steget/Swedish welcome, www.thenaturalstep.org/sv/sweden/swedish-welcome

Destinationsutveckling, ett begrepp med möjligheter

Från flera håll lyfts besöksnäringen upp som en lösning på en del av landsbygdens utmaningar. Resande som rekreation fortsätter att växa, men för att turisterna ska komma till just dig krävs en hel del arbete. Destinationsbegreppet kan vara ett verktyg.

Låna destinationsutvecklarens glasögon

Oftast pratar vi inte om destinationsutveckling, utan om turism eller besöksnäring. Men begreppet är ändå användbart, särskilt om man går i tankar på att driva egen verksamhet. Genom att sätta på sig destinationsutvecklarens glasögon blir det lättare att se hur den egna idén passar in i besökarens helhetsupplevelse, oavsett om man planerar en region, en by eller en gård.

Destinationen är besökarens resmål, och kan vara såväl en lokal plats som en hel region. Men förutsättningarna för en plats skiljer sig naturligtvis från regionens. I regionen finns fler aktörer med gemensamma och särskilda intressen. Många ligger utanför den egentliga turismnäringen. Ett ensamt hotell, ett gårdscafé eller en badplats är sällan en destination i sig. Alla aktörer i ett område behöver därför samverka.

Barbro Andersson på Södertörns Högskola och Solveig Böhn på Högskolan Dalarna har båda lång erfarenhet av att arbeta med strategisk kommunikation inom besöksnäringen och utbildning i destinationsutveckling. De betonar från varsitt håll att besökarens helhetsupplevelse är kärnan i destinationsutveckling. Barbro utvecklar resonemanget med att hela kedjan, från hemorten till resmålet, måste fungera eftersom den bedöms i slutupplevelsen.

Resa, bo, äta och göra

Tänk igenom den potentiella besökarens olika delar av sin vistelse. Först handlar det om att ta sig till och från platsen. Därefter ska det finnas någonstans att bo under besöket och någonstans att äta. Därtill

ska det finnas någonting att uppleva när man är där. I litteraturen sammanfattas dessa dimensioner som resa, bo, äta och göra.

Genom destinationsutvecklarens glasögon ser man att alla fyra dimensioner behöver beaktas när man skriver affärsplanen för sin besöksverksamhet. Annars riskerar man att den egna verksamhetens framgång lämnas åt slumpen. För små aktörer är det svårt att täcka upp alla perspektiv. Det är då som lokala samarbeten och goda nätverk blir viktiga. Var faller ditt projekt in? Finns det andra som erbjuder kompletterande tjänster? Går det att samarbeta med någon så att båda gynnas?

Utgå från målgruppen

Olika besökare har olika behov. Därför är det viktigt att så tidigt som möjligt definiera målgrupper som man riktar destinationen till. Därefter behövs det kunskap. Någon som kan målgruppen och den lokala platsen är en avgörande resurs.

Flera framgångsrika destinationer definierar en målgrupp i taget. Solveig berättar att när skidorten Idre utökade sin verksamhet till sommarhalvåret, så fokuserade de först på orienterare. Man utgick från skidverksamheten, men med ett nytt perspektiv. Man tog fram orienteringskartor för att tillgodose den nya målgruppens önskemål och satsade på läger för orienterare. Sedan tittade man på andra sporter som tennis och längdskidåkning med rullskidor. För varje ny målgrupp har Idre gått igenom de fyra dimensionerna.

Barbro påpekar att det ofta saknas kunskap om hur man bemöter särskilda målgrupper. Hon tar upp ett konkret exempel med utländska turister. Kulturella skillnader gör att spontana dagsbesök inte går att genomföra, i synnerhet inte utan hjälp av en guide eller agentur. Ofta är de beroende av pakettlösningar. Många länder har också andra importregler för



Foto: Henrik Trygg

Lästips!

- Utveckla turistdestinationer: ett svenskt perspektiv, Bohlin M., Elbe J. (2011)
- Att tillaga en region. Den regionala maten i representationer och praktik. Exemplet Skärgårdssmak, Cassel, S., H. (2004)
- Turismens begreppsnyckel, Tillväxtverket (1995, 2006), finns att ladda ner via Tillväxtverkets webbplats, <http://publikationer.tillvaxtverket.se>

livsmedel, vilket skapar problem när man erbjuder gårdsprodukter att ta med hem. Genom att vara medveten om och hantera skillnaderna är det möjligt att underlätta, både för sig själv och för sina besökare.

Värdet i ett enkelt namn

Namn och uttryck som används för att marknadsföra en destination blir användbara först om målgruppen kan identifiera vad det står för. Genom att tillämpa begrepp som den tilltänkta målgruppen redan identifierar och som talar om vad platsen faktiskt är, når man ut med sitt varumärke.

Solveig påpekar att även om det är spännande att få skapa ett helt nytt begrepp, kräver det väldigt stora resurser för att framgångsrikt kommunicera varumärket. Det behövs en stor marknadsbudget för att sätta ett nytt namn på kartan. Ett redan etablerat namn som Roslagen eller en beskrivning som Stockholms södra skärgård är lättare för besökaren att ta till sig, än ett namn som är skapat specifikt för destinationsutveckling.

Susanna Heldt Cassel forskar inom turism på Högskolan Dalarna. Hon inriktar sig bland annat på mobilitet och gårdsbaserad turism. Susanna påpekar att varumärket i en destination också bör förankras väl lokalt. Det bör finnas samsyn runt destinationens varumärke hos befolkningen och de företag som är inblandade i eller påverkade av projektet. I synnerhet om en stor del av varumärket bygger på lokala produkter. Hon gör liknelsen med hur ett enskilt företag förankrar sitt varumärke hos de anställda.

Röd tråd och delaktighet

I sin avhandling från 2004 studerade Susanna Skärgårdssmak, ett projekt delvis finansierat av ett EU-projekt. Hennes slutsats är att även om idén och varumärket var ekonomiskt sunt, tappade det varaktighet när de inblandade inte kände delaktighet.

Tvärtom fanns en oenighet i vad som faktiskt definierade begreppet Skärgårdssmak. Varumärket fokuserade på en exklusiv upplevelse för restaurangbesökaren. Genom bilder och texter lyftes kocken och slutresultatet på tallriken. Råvarornas ursprung och de lokala individerna som möjliggjorde varumärket fick inte samma utrymme, trots att maten presenterades som lokalt producerad. Det saknades en röd tråd genom livsmedelskedjan från råvaruproducent till slutprodukt.

Landsbygdens möjligheter

För en enskild landsbygdsföretagare kan destinationsutveckling kanske kännas övermäktigt. För lantbrukare kan besöksnäringens högsäsong krocka med skördesäsongen. Och dessutom ska man sticka ut ur mängden när allt fler satsar på matturism. Att se sin egen verksamhet i ett större sammanhang kan vara en nyckel. Genom att fråga sig om man vill axla hela ansvaret för en destination, eller vara en kugge i ett större maskineri, kan man komma vidare.

Lokala nätverk är och förblir en av landsbygdens starkaste tillgångar. Dessa nätverk utgör en förutsättning för att kunna kombinera exempelvis det traditionella lantbruket eller fisket med andra lokala näringar. En grupp eldsjälar som tillsammans skapar en helhetsupplevelse åt sina besökare når betydligt längre än en enskild gård eller företagare kan göra.

Landsbygden har mycket att erbjuda besökaren, men det är lätt att bli hemmablind. En besökare söker inte bara en produkt, utan en hel upplevelse. Många gånger är lantbrukaren eller fiskaren en attraktion i sig själv. För en besökare kan möjligheten att få känna delaktighet i någon annans livsstil vara mer värdefull än att handla souvenirer. Den enes vardag kan vara den andres exotiska verklighetsflykt eller inspirationskälla.

Claes Johansson



Foto: Henrik Trygg

Alla vinner på samverkan

Regeringen satsar 50 miljoner kronor i projektmedel på att utveckla fem exportmogna besöksdestinationer, däribland Stockholms skärgård. Men vad innebär det egentligen att en besöksdestination är exportmogen och hur tänker de som arbetar med turism vid sådana destinationer. Landsbygd i Centrum har pratat med några aktörer i skärgården.

Det ska vara tryggt

En turistort eller besöksdestination är exportmogen när den bland annat kan erbjuda flera dagars vistelse med boende, måltider, upplevelser och transporter dit och hem. Det är få destinationer i Stockholms skärgård som idag klarar dessa krav. Sandhamn anses vara en sådan och Utö är på god väg att bli.

Anders Wahlsten, försäljningschef och tillförordnad marknadschef på Sandhamn Seglarhotell, framhåller att Sandhamn kan erbjuda ett brett och komplett utbud av boende, mat och attraktioner. Men också att det finns hållbara system för vatten och avlopp, transporter och sist men inte minst kompetens, nätverk och system att kommunicera och handla med utländska besökare och förmedlare. Det ska vara tryggt att resa i skärgården, säger Anders och jämför med Grekland på 70-talet när alla visste att det bara var att ta båten till en ö.

En växelvis utveckling

Anders har jobbat med seglarhotellet, och moderbolaget Viamare i 12 år. Den stora utmaningen var från början att öka beläggningen under hösten och vintern. Det har gått väldigt bra och de tar nu emot omkring 30 000 personer per år, en ökning med 60 procent. Det har främst skett genom att konferensdelen ökat, men också genom fler mindre privata sällskap. Gästerna kommer från hela Sverige, men än så länge är bara några få procent av gästerna internationella.

Ibland framhålls att en exportmogen destination bör skapas från grunden genom att först göra en grundlig målgruppsanalys och därefter bygga en destination

utifrån de behov och önskningar målgruppen har. Anders menar att möjligen en koncern som Scandic hotell eller Choice skulle kunna genomföra en sådan satsning, men att den är alldeles för kostsam för en liten aktör. Istället har det varit en växelvis utveckling mellan att lyfta de otroliga och unika värden som Sandön har och att delta i mässor och resa runt och lära sig från andra destinationer. Turistföretagen på Sandhamn gjorde också en gemensam utvecklingsplan 2010 för de kommande 10 åren.

Starka nätverk

Seglarhotellet samarbetar mycket med Sandhamns-guiden Fredrik Sjöblom. Sedan 1999 driver han på heltid guideföretaget tillsammans med en kompanjon. De erbjuder salsafari, historiska promenader, fiskarebesök och mycket annat. Deras huvudmålgrupp är konferensdeltagare och Fredrik menar att de har utvecklat en sorts symbios med seglarhotellet.

Antalet privatgäster både från Sverige och från Sydeuropa har ökat. Just nu kan det dock krocka lite eftersom konferenssäsongen i Sverige redan dragit igång samtidigt som övriga Europa har semester och flera småbutiker har börjat stänga ner. Samverkan mellan företagen är helt avgörande för att skapa ett brett utbud gentemot gästerna och ett tiotal företagare inom turism har startat ett eget nätverk på ön. Dessutom framhåller Fredrik betydelsen av det starka nätverk han själv har genom att vara född och uppvuxen på Sandön.

Mordplats Sandhamn

Skärgårdsmiljön är unik och Fredrik berättar om en turist från USA som frågat honom när man skapade Sandhamn – han trodde att det var helt uppbyggt, som en kuliss. Tanken att kulturmiljön historiskt vuxit fram under lång tid syntes obegriplig för en amerikan. Att deckarförfattaren Viveka Steen förlagt sina mord just till Sandhamn och att de filmatiserats och gått på TV i Tyskland och Frankrike har haft mycket stor



Foto: Henrik C Andersson

Sandhamnsguiden Fredrik Sjöblom guidar sportfiskare i Möjaarkipelagen

Exportmognad...

...definieras enligt Visit Sweden med följande kriterier:

- Destinationen kan erbjuda 2–5 dagars helhetsupplevelse (bo, äta, göra, resa).
- Destinationens erbjudande är samlat, paketerat och köpbart.
- Kommunikation är språkanpassad.
- Destinationens tillgänglighet är god.
- Det finns en lokal organisation med tydligt mandat att representera destinationen.
- Gemensam prioritering av marknader och målgrupper.
- Gemensam varumärkesplattform samt plan och långsiktig finansiering av marknadsaktiviteter finns.
- Den lokala organisationen ansvarar för utveckling och implementering av destinationens gemensamma

betydelse för den internationella marknadsföringen av Sandhamn. Många journalister från övriga Europa har besökt ön och skrivit spaltmeter i tysk och fransk press.

På Utö finns Stefan Guldstrand, som sedan 15 år driver Utö Vårdshus. De erbjuder konferens, boende, mat och aktiviteter. Konferensverksamheten har öppet i stort sett hela året, förutom i februari. I början åkte Stefan runt mycket i skärgården och försökte skapa sig en bild av vad som erbjöds på olika öar och vilka besökarna var som reste i skärgården. Det liknar mycket en målgruppsanalys. Slutsatsen var även för Utö Vårdshus att en satsning behövde göras för lågsäsongen eftersom sommarsäsongen redan var fullt intecknad.

Vintersäsong och internationella besökare

Antalet internationella besökare på vårdshuset är fortfarande ganska litet idag, kanske 10 procent, tror Stefan. Han uppfattar att ett stort hinder för exportlansering är lagen om resegaranti som resulterat i mycket höga försäkringspremier för paketresor. De använder idag en förenklad resegaranti genom Sveriges Hotell- och Restaurangföretagare, men kan inte ha återförsäljare i andra länder. För att kunna sälja platsen internationellt, och även för att bättre kunna utnyttja vintersäsongen, krävs kontinuerliga och snabba transporter, även de tider då isen ligger. Då gäller det att kunna skapa en upplevelse av själva resan som att åka svävar till exempel, säger Stefan lite uppgivet apropå att det inte finns en fungerande basturlista som garanterar tillgängligheten.

Brett utbud

Stefan samarbetar med ett flertal andra skärgårdsföretag och guider och kan erbjuda en rad aktiviteter med vandringar, safaris, paddling och segling. Han tycker att de fungerar bra. Alla inblandade har något att vinna och det finns ett öppet klimat och bra dialog företagarna emellan.

I sommar har Carina Nilsson öppnat Lilla Haket i Utö hamn. Det är en filial till krogen Båtshaket på Ålö som

hon driver sedan 1997. Hon driver även Fisklådan som säljer rökt och förädlad fisk sedan 1991. Hon anser, i likhet med Stefan, att ett brett utbud av mat med kvalitet inte skapar konkurrens utan är en styrka för ön. I sommar har en av öns eldsjälarna, Thomas Hjelm, fått igång ett pilotprojekt med en turistbuss som gått mellan Utö och Ålö. Det har blivit jättesuccé att exempelvis barnfamiljer kan cykla ena vägen och åka buss tillbaka. Utö är så stort att det finns gott om plats och tillgängligheten på ön har ökat kraftigt. Positiva nyheter om Utö och skärgården ger fler besökare menar Carina och om bara vädret är bra, räcker det och blir över till alla.



Båtshaket på Ålö

Foto: Carina Nilsson

Skärgårdsstrategi och nya mord

För framtiden sätter Anders på Sandhamn stort hopp till den skärgårdsstrategi som regeringens satsning ger möjlighet att förverkliga (läs mer om den på sidan 14). Tack vare den kan de nu genomföra kundmätningar och målgruppsanalyser tillsammans i projektet. På så vis kan de jobba hårdare med förbättringar och utveckla samverkan med fler öar och en strategisk varumärkespresentation. Då kan de också bidra till att fler turister besöker Stockholm, det blir ett mer ömsesidigt beroende. Och ryktet säger att det kommer fler deckarböcker av Viveka Steen och att morden kommer att äga rum också på andra platser i skärgården.

Ulrika Geber

affärsplan utifrån kunskap om marknad, målgrupp, produktutbud, resurser.

- Destinationen har en affärsmodell för hur samverkande företag på destinationen kan utvecklas lönsamt.

Dessutom bör följande finnas:

- En hållbarhetsstrategi för destinationen.
- Ett aktivt arbete för att kvalitetssäkra sina produkter.
- Delaktighet av lokalbefolkningen för ett gott värdskap.

Visit Sweden...

...är ett kommunikationsföretag i Sverige som ansvarar för att marknadsföra Sverige internationellt. Läs mer om exportmogen destination utifrån marknadens och målgruppens krav och behov på deras webbplats, www.exportmognad.se.



Foto: Ylva Berry

Destinationen– hållbar om besökaren vill

Turistnäringen är en tillväxtbransch som kommer med hopp om nya jobb på landsbygden när de traditionella basnäringarna minskar. Samtidigt växer samhällets utmaningar att hålla sig inom gränserna för vad jordens resurser har att ge. Hållbarhetsarbete inom destinationsutveckling börjar bli allt vanligare. Men kan man utveckla en hållbar destination? Kan hållbarhet till och med vara en del av själva destinationen? Jo, om man har besökarna med sig.

Hållbarhetsperspektivet

Samtidigt som sysselsättningen inom många traditionella basnäringar i Sverige har minskat, har turismen bidragit till ökad sysselsättning under 2000-talet. Under 2012 ökade turismens omsättning med cirka 5 procent. Exportvärdet av turismen ökade med 7,5 procent så att det landade på en storlek som var 85 procent högre än värdet för järn- och stålexporten. På landsbygden vill regeringen se en ökning av antalet turistnätter med 20 procent fram till år 2020 genom arbetet som görs inom satsningen *Sverige –det nya matlandet*.

Samtidigt står samhället inför utmaningen att lägga om sitt sätt att nyttja och förvalta de grundläggande naturresurser och ekosystemtjänster som samhället är beroende av. Ren luft och rent dricksvatten, livsmedelsproduktion och nedbrytning av avfall är exempel på sådana tjänster. Dessa är i sin tur beroende av bland annat en bibehållen biologisk mångfald. Destinationsutveckling med ett hållbarhetsperspektiv är därför det mest samhällsekonomiskt effektiva på lång sikt.

Ur besökarens perspektiv

Att beakta hållbarhetsperspektivet handlar om att se till att inte smutsa ner eller tära på resurserna i

sin omgivning så att de på sikt försvinner. Den som fördjupar sig i begreppet hållbar destinationsutveckling kan uppehålla sig länge inom området infrastruktur: Hur sker transporter och resor, hur samlar man in avfall och hur tas det om hand, hur hanteras vatten och avlopp? Energiförsörjningen är också en grundpelare. Området livsmedel och måltider berör allt detta, och är därmed en stor och viktig post att jobba med.

Jan Naumburg är ansvarig för hållbarhetsfrågor i projektet Skärgårdsstrategin på Stockholm Visitors Board. Han menar att det är möjligt att arbeta med turism och destinationer på ett hållbart sätt.

- Men för att komma dit som företagare måste du se hållbarhetsarbetet ur besökarens perspektiv, säger han.

- Vi behöver leva i det ekologiska systemet på ett vis som är hållbart över tid. Vi behöver också leva i ett socialt sammanhang som är hållbart. Dessutom behöver vi fungera i en ekonomisk omgivning på ett hållbart sätt. Och för att ett företag ska överleva handlar det om att göra affärer. För att länka samman allt detta är det jätteviktigt att den turistföretagare som tar miljöansvar är mycket tydlig och berättar för sina gäster om hur företaget gör det, menar Jan.

Ekologiskt helhetstänk i Järna

I Ytterjärna, 15 km söder om Södertälje, har ett kluster av ett trettiotal verksamheter vuxit fram som arbetar med ekologiskt och biodynamiskt lantbruk, livsmedelsförädling, restauranger, utbildning, kulturhus och konferensanläggning samt även sjukhus och skolor. Området lockar över 30 000 besökare per år. Rembert Biemond, VD på Kulturhuset i Ytterjärna, förklarar att de arbetade med hållbarhet redan innan hållbar utveckling blev ett begrepp.

-Vi har ett ekologiskt helhetstänk i allt vi gör. Från rengöringsmedlen som vi städar med på vårt hotell, till hur vi bygger när vi bygger nytt. Men även hur vi är med våra barn, hur vi bedriver skola och hur vi främjar

Landsbygdsprogrammet har bidragit...

...med projektstöd till föreningar och organisationer som utvecklar besöksverksamhet på landsbygden. Projektstöd förutsätter annan offentlig finansiering, oftast från kommunerna.

Två projekt som visat resultat under sommaren är:

- Sommarbuss på Utö som erbjuder lokal transport för endagsbesökare på ön.
- Pilgrim Vallentuna, tre vandringsleder kring Frösunda kyrka som har etablerats och invigts i slutet av augusti.



Kulturhuset i Järna

Foto: Lena Liljestrand

hälsa. Vår styrka ligger inom livsmedel och måltider. Vi är ett så kallat Sustainable Food Society inom projektet BERAS, Baltic Ecological Recycling Agriculture and Society. Sustainable Food Society betyder ungefär uthålligt matsamhälle och handlar om att visa hur man kan producera och konsumera livsmedel på ett hållbart sätt, utan näringsläckage till vattendrag och senare också Östersjön. Måltiderna är baserade på ekologiskt producerade färska råvaror efter säsong och kött används sparsamt, berättar Rembert.

Hållbarheten är ett rörligt mål

Jan Naumburg talar om att se hållbarhetsperspektivet också i hur flödena av besökare går.

- Om dina gäster stannar tre nätter istället för en så innebär det till exempel att tvättmaskinen med lakan och handdukar inte kommer gå lika ofta. Underhållsstädning behöver inte vara lika grundlig som slutstädning. Värskapet och utbudet av aktiviteter är därför viktiga faktorer, berättar han. Han menar att hållbarheten är ett rörligt mål. Han tror på teknisk utveckling och på att många tar de små stegen.

- I den bästa av världar är det de som har sämst och äldst anläggningar som byter upp sig till det nyaste och renaste. I den enskilde företagarens värld handlar det om att göra bedömningar hela tiden och väga kostnaden för miljön mot den faktiska kostnaden för företaget? Hur länge kan vi leva med det här taskiga reningsverket? Och när vi byter det så finns det mer resurssnåla och rena alternativ på marknaden, säger Jan.

Rembert Biemond slår sig inte heller för bröstet, utan konstaterar att man måste se upp så att man inte slumrar till.

- Synen på hållbarhet behöver ständigt uppdateras. Till exempel hade vi i många år ett uppvärmningssystem som värmdes med olja. Det har nu bytts ut mot en panncentral som värmer upp de stora anläggningarna på området med pellets, och där skalrester från Saltå

kvarn tas till vara. För framtiden vill vi förbättra oss när det gäller energi och vi tittar på att anlägga en stor solcellspanel. Och våra dammar för vattnets kretslopp som har funnits sedan 70-talet behöver uppdateras nu, konstaterar han.

Del av besökarens upplevelse

Hur ren och genomtänkt den enskilda anläggningen än är hemma i ditt eget företag är du del av en omvärld. Rembert säger att deras svaghet är kollektivtrafiken. Det är fortfarande bekvämast att ta sig till Ytterjärna med bil, för bussarna går för sällan för att vara ett realistiskt alternativ för de allra flesta. Här pågår ett dialogarbete som ännu inte har nått ända fram.

Många företagare på landsbygden ser en begränsning i samhällsfunktioner såsom kollektivtrafik och sophämtning. Jan slår återigen ett slag för besökarens perspektiv. För visst kan företagarna i ett område lägga på en krona eller två på sina priser för att finansiera en gemensam speciallösning som gäller något kollektivt, till exempel hantering av skräp, menar han.

- Gör det elegant och var tydlig! Genom att berätta för besökarna vad som pågår blir det till ett mervärde, säger Jan. Han menar att hållbarhetsarbete och turism verkligen kan gå hand i hand. Nyckeln är att bjuda in besökaren till att bli en del av lösningen. Genom att man kommunicerar och därigenom vidgar allas perspektiv så blir det en del av besökarens upplevelse.

- Besökaren är en förutsättning i den här branschen. Du blir inte mer hållbar än de som konsumerar dina tjänster tillåter dig att bli. Därför är kommunikationen mellan dig och dem så grundläggande, avslutar Jan.

Sofia Stähle

Landsbygdsprogrammet har bidragit...

...med projektstöd till ett antal förstudier som rör besöksnäringen, till exempel för att ta fram

- ett koncept för ett snyggt och funktionellt dass med möjlighet för lokal kompostering på olika skärgårdsöar.
- ett koncept för naturlekplats, informationsbod och tillgänglighetsanpassat fågeltorn för skärgården.
- en lokal anpassning av hållbarhetsstrategi för besöksnäring i skärgården.

Dessa har fått offentlig medfinansiering genom Tillväxtverkets projekt för utveckling av exportmogna destinationer. Resultaten kommer att vara tillgängliga som rapporter på webben när projekten avslutats.



Kulturfuset i Järna

Foto: Lena Liljestrand

Förlängning av miljöersättningsåtaganden?

Det har talats om möjligheten att förlänga miljöersättningsåtagande som löper ut 2013 med ytterligare ett år. Anledningen är att det nya Landsbygdsprogrammet inte hinner bli helt klart i år.

Fortsatt ovisshet

Vid tidpunkten för tryck av denna tidning så har Länsstyrelsen tyvärr ingen information att

lämna om möjligheten för förlängning av miljöersättningsåtaganden. Detta beror på att det ännu är oklart hur förutsättningarna för dessa förlängningar ska se ut. Vi får därför hänvisa till Jordbruksverkets webbplats för uppdaterad information, www.jordbruksverket.se/förlängning.

Rose-Mari Åkerström

I slutet av Landsbygdsprogrammet

Pengarna till investeringar och projekt är nu slut. Ni som inte beviljats stöd och inte påbörjat er investering kan söka igen 2014. För alla som beviljats stöd gäller det att redovisa rätt för att få utbetalt.

Nya pengar 2014

Det är glädjande att investeringsviljan hos flera av länets mjölk- och köttproducenter är så stor. I dagsläget har vi ansökningar som inte kunnat beviljats stöd på grund av medelsbrist. Detsamma gäller investeringar som görs av andra mikroföretag belägna på landsbygden där efterfrågan är stor. Medel kan komma att omfördelas från andra län, vilket gör att vi ännu inte avslagit ansökningarna som ligger inne. Besked om stöd kommer att lämnas inom den närmsta tiden.

2014 blir det åter möjligt att söka stöd. Ansökningarna ska då göras elektroniskt, men vilka förutsättningar som kommer att gälla, vilka områden som kommer att prioriteras och när vi kan börja ta emot ansökningar vet vi ännu inte.

Ansök om utbetalning i tid!

Du som har blivit beviljad stöd inom Landsbygdsprogrammet: Glöm inte att söka om utbetalning innan klardatumet har passerats. Många ska vara klara med sina investeringar och projekt i år, så vi väntar

oss väldigt många ansökningar om utbetalning. Det kommer att leda till att det tar längre tid att få ut sina pengar, särskilt om det krävs en besiktning.

Genom att skicka in utbetalningsansökningar som är korrekta och inte behöver kompletteras kan du snabba på handläggningen. Läs noga igenom beslut och anvisningarna med tillhörande mall som du fick med ditt beslut om stöd. Länsstyrelsen får göra utbetalningar fram till 2015. Endast undantagsvis kommer förlängningar över årsskiftet 2013 att godkännas. Vid frågor, kontakta Länsstyrelsen.

Anders Larsson



Foto: Paulina Liljander

När kommer pengarna?

Så här ser den preliminära tidsplanen ut för utbetalningarna av SAM 2013:

Miljöersättningar och kompensationsbidrag

- 18 oktober, delutbetalning (75% av totala beloppet)
- 27 december, första slututbetalningen
- 30 januari, därefter löpande varje månad

Kvalitetscertifiering

- Under våren 2014

Gårdsstöd

- 2 december
- 27 december
- 16 januari, därefter löpande varje vecka



Foto: Ylva Berry

Återkrav av jordbrukarstöd

Många lantbrukare har fått återkrav av gårdsstöd efter Jordbruksverket inventering av jordbruksmark 2008-2010. Länsstyrelsen är i stort sett klar med den handläggningen och arbetar nu med återkrav av miljöersättningar.

Ett åtagande är ett avtal

Återkrav av miljöersättningar beror oftast på fel som upptäckts vid kontroll eller på att någon vill ta bort mark från sitt åtagande för miljöersättning. Ett åtagande för miljöersättning är ett avtal där den som söker förbinder sig att sköta marken som ingår i åtagandet på ett visst sätt under minst fem år. För det arbetet betalas miljöersättning ut. Att ta bort mark från åtagandet i förtid eller inte sköta marken enligt reglerna, är att bryta avtalet. Därför ska då ersättning som tidigare betalats ut för marken betalas tillbaka.

Undvik återkrav

För att minska risken för återkrav är det viktigt att du som ansöker om åtagande för miljöersättning bara gör det för mark som ger rätt till ersättning och att du sköter

marken enligt reglerna under hela åtagandeperioden. Se till att eventuella arrenden gäller hela åtagandeperioden.

Om du avbryter hela eller delar av åtagandet i förtid av en orsak som du inte kan påverka så behöver du inte betala tillbaka tidigare utbetald ersättning. Det kan till exempel vara om du blivit så sjuk att du inte kan sköta marken eller om du oväntat blivit uppsagd från ett arrende. I dessa fall måste du intyga dina uppgifter med till exempel läkarintyg eller arrendekontrakt för att återkravet ska kunna avskrivas.

Underlätta återkravsutredningen

I en återkravsutredning behöver Länsstyrelsen ofta hämta in kompletterande uppgifter för att kunna ta ställning till om det ska bli återkrav eller inte. Det är därför viktigt att du som får brev om detta svarar på dem. Läs igenom breven noga och skicka om möjligt med intyg på att dina uppgifter stämmer. Om du har frågor är du självklart välkommen att ringa.

Maria Strömberg

Varför förändras arealerna hela tiden?

Frågan varför arealerna på ett block förändras då och då är ständigt aktuell. Blockförändringar kan bero på många olika saker:

- Under blockinventeringen, som Jordbruksverket drog igång 2008, har vissa block endast inventerats med hjälp av flygfoton. Vid en fältkontroll kan vi se saker som inte är så lätt att upptäcka på fotona och vi måste ibland justera gränsen.
- I samband med att flygfotona uppdateras görs nya bedömningar av blocken. Ibland innebär det att blockgränserna justeras.
- Med handdatorerna har vi även fått bättre mätmetoder och gränserna på marker som fältbesöktes

för länge sedan kan därför behöva ändras.

- På betesmarker dras ibland stängslingen om och områden som tidigare ingick i blocket har hamnat utanför stängslet. Eftersom områden som inte betas inte klassas som jordbruksmark ritas blockgränsen om så att den följer stängseldragningen.
- Även åkermarksarealerna förändras. En kil som tidigare brukades kan ha lämnats obrukad under ett par år och då breder sly snabbt ut sig och gör området mer eller mindre obrukbart.

Karin Joelsson

Kolla dina arealer!

Har dina arealer förändrats sedan du skickade in årets SAM-ansökan? I SAM Internet kan du se blockförändringar i rapporten "Ändrade block". Mer information om ändringarna hittar du under "Översikt".



Foto: Matilda Fjäder

Ibland kryper brynet ut i betesmarken så att blocket blir mindre

Anmäl kontonummer nu!

Om du ändrat kontonummer eller ännu inte anmält kontonummer till Jordbruksverket så är det dags att göra det nu. Annars kan inte Jordbruksverket betala ut några pengar till dig.

Så här gör du:

Om du har e-legitimation kan du själv ändra ditt kontonummer via "Mina sidor". Använd annars blanketten "Anmälan – ändring av kontonummer". Skicka den till Registerenheten, Jordbruksverket, 551 82 Jönköping.

När kontrollanten kom till gården

Alla lantbrukare som söker gårdsstöd eller miljöersättning kan få kontroll av Länsstyrelsen. Karin Joelsson är en av sex fältkontrollanter i Stockholms län i år. Jan Händels gård i Söderbykarl är en av de gårdar hon kontrollerat. Här berättar Karin om kontrollarbetet och besöket hos Jan.

Vem får kontrollbesök?

Länsstyrelsen utför varje år kontroller av gårdsstöd och miljöersättningar i fält. Antalet kontroller bestäms av Jordbruksverket och varierar mellan åren. Ju mer fel som hittas ett år, desto fler kontroller måste Länsstyrelsen göra kommande år. Under 2013 ska Länsstyrelsens fältkontrollanter göra drygt 100 gårdsstöds- och miljöersättningskontroller i länet.

Vilka personer och företag som får besök beror både på slumpen och på en bedömning av var riskerna för fel är störst. För den som fått anmärkningar vid en tidigare kontroll är det mer sannolikt att få besök igen.

Det kan också hända att en gård får flera kontrollbesök samma år. Det beror på att många olika områden ska kontrolleras, exempelvis även djurskydd eller tvärvillkor, och att kontrollanterna är experter på olika områden. Länsstyrelsen strävar dock efter att samordna kontrollerna.

30 år av betesdrift

Jan Händel och hans fru Barbro är lantbrukare på en gård söder om Söderbykarl i Norrtälje kommun och uttagna för kontroll 2013. Jan och Barbro tog över gården från Barbros far 1980. Fram till 1992 hade de mjölkproduktion på gården och därefter har de haft nötkreatur för köttproduktion. Just nu har de ett tjugotal betesdjur.

Under tre decennier har Jan jobbat med att öppna upp och underhålla de många betesmarkerna. Nu tar han ett år i taget och hoppas att någon tar vid när han inte längre orkar lägga ner så mycket arbete som markerna kräver.

Telefon, handdator och kamera

Som fältkontrollant är min uppgift att kontrollera att lantbruksföretagaren följer reglerna och stöd villkoren. Jag kontrollerar även att arealerna stämmer med SAM-ansökan. Vid kontrollen används en handdator. I den finns blockgränser, flygfoton och uppgifter om ansökta arealer. Den har en GPS-funktion som gör det lätt att orientera sig och göra mätningar. Jag mäter in eventuella avvikelser och justerar vid behov blockgränserna. Avvikelser och tveksamheter fotograferas.

Dagen före kontrollbesöket ringde jag till Jan och aviserade kontrollen. Huvudregeln är att kontroller ska ske oaviserat eller aviseras så nära inpå kontrollen som möjligt. Djurkontroller och tvärvillkorskontroller sker som regel utan avisering.

Det tog mig en och en halv arbetsdag att gå över Jans 80 hektar. Det gick lite fortare än jag trott. Det är alltid svårt att uppskatta hur lång tid en fältkontroll tar och därför är det inte möjligt att säga en sluttid på förhand. När kontrollen är genomförd brukar jag ringa och meddela detta. Om lantbrukaren vill så träffas vi och går igenom kontrollen innan jag lämnar gården. Det brukar vara ett bra tillfälle för både kontrollanten och lantbrukaren att ställa frågor.

Nervöst men positivt

Efter kontrollen gjorde jag iordning kartor med de kontrollerade blocken och inritade avvikelser. Jag gjorde också ett häfte med foton och förklarande texter till avvikelserna. Kontrollresultat, kartor och förklaringar skickades till Jan efter ungefär en vecka.

- Visst är det nervöst att bli kontrollerad, men mötet med kontrollanten blir ett tillfälle att diskutera och ställa frågor. Då lär man sig och kan se saker på ett nytt sätt och det är ju positivt, säger Jan när han sammanfattar upplevelsen.

Karin Joelsson



Foto: Ylva Berry



Foto: Karin Joelsson

Barbro och Jan Händel

Vanligaste felen vid kontroll – och hur de kan undvikas

Ofta avslöjas dåliga vallar, dåligt betade marker och fel ägoslag vid fältkontrollerna. Här tipsar kontrollanten om hur man kan undvika dessa fel.

Grödkod 50 eller 49?

Grödkod 50 ska man använda för de vallar som berättigar till miljöersättning för vallodling. För att uppfylla kraven för grödkod 50 ska vallen bestå av vallgräs, vallbaljväxter eller en blandning av dessa. Grödan ska täcka marken och ha bra fodervärde och får inte ha påtagligt inslag av till exempel vecketåg eller tuvtåtel i tuvor.

En gammal vall eller en vall som är mycket hårt betad uppfyller inte alltid kraven för grödkod 50. Då använder man grödkod 49 som inte berättigar till den extra ersättningen för vallodling men ger fullt gårdsstöd. Vallar som betas hårt av hästar är ett bra exempel på mark där man bör använda grödkod 49 för att inte få nedslag vid kontroll.

Tillräckligt betat?

För att få gårdsstöd för en betesmark räcker det att det finns synliga spår av bete på alla delar av skiftet i form av avbetade gräs och örter senast den 31 oktober. För att en betesmark ska bli godkänd för miljöersättning krävs att marken ska vara så väl avbetad i slutet av säsongen att ingen skadlig förnaansamling sker. Förna, eller växtrester, missgynnar de gräs och örter som miljöstödet syftar till att bevara. Istället gynnas näringsälskande växter som nässlor, hundkex och örnbräken. Vid vilken nivå på avbetning som förnaansamling sker varierar mellan olika marker, regioner och år.

Områden med till exempel älgräs, nässlor eller örnbräken förblir ofta obetade och därför är det viktigt att bekämpa dessa växter. Älgräset ska slås eller putsas av under högsommaren. Tidigt betespåsläpp är en löpande skötselåtgärd för att begränsa älgräset. Brännässlorna slås årligen vid blomningstid och eventuellt ytterligare en gång under sensommaren.

Ibland äter djuren de avslagna brännässlorna när de har torkat. Örnbräken ska slås av under sommaren och upprepas så länge ormbunkarna finns kvar. Det kan hjälpa att placera ut saltstenar i täta örnbräkenbestånd, eftersom örnbräken är känsliga för tramp.

Åker, betesmark eller annat ägoslag?

En åkermark är ett fält som används eller kan användas till växtodling eller bete och som är lämpligt att plöja med dagens teknik. Ibland händer det att vi klassar om mark som är sökt som åkermark till betesmark, om marken är stenbunden eller trädbevuxen eller på andra sätt olämplig att plöja.

En betesmark är mark som används till bete och inte är lämplig att plöja. På marken ska växa gräs, örter och ris som är dugligt som foder. Ibland underkänner vi tidigare godkända betesmarker, till exempel om de inte används till bete längre eller har blivit så upptrampade att fodervärde saknas. Om det är uppenbart att marken brukas som åkermark klassar vi om den till åkermark.

Exempel på områden som inte klassas som jordbruksmark och därmed inte berättigar till ersättning är; tomtmark, skog, permanenta rasthagar, ridbanor, permanenta utfodringsplatser, stora berghällar och vägar. Mark som används för annan verksamhet än för jordbruksverksamhet är heller inte jordbruksmark, till exempel golfbanor och flygfält.

Tvårvillkorsfel?

På trädor som inte putsas regelbundet och på gamla vallar som bara betas är det vanligt att det växer upp sly på större eller mindre områden. Vedartad växtlighet får inte finnas på åkermark. Förekomst av sly på åkermark är ett tvårvillkorsfel och överträdelser leder till avdrag på samtliga areal- och djurbaserade stöd.

Karin Joelsson



Foto: Carina Lindqvist

Ungefär 7 % av all kontrollerad areal 2012 bedömdes inte klara kraven i miljöersättningarna på grund av skötselfel. De vanligaste avvikelserna var obetade betesmarker och för dåliga vallskiften. Tätt med älgräs är till exempel ej en godkänd gröda på betesmarker eller vallar.

Förstudie för destinationsutveckling i skärgården

Stockholms skärgård kan växa som besöksmål och det kan göras med omtanke om den unika skärgårdsmiljön. Allt fler turistar i Stockholm även under höst, vinter och vår och efterfrågan på stadsnära naturupplevelser ger förutsättningar. Det är några av slutsatserna i en regional studie om skärgårdsturismens möjligheter.

Gemensamt regionalt fokus

Hösten 2011 var tiden mogen att sätta ett gemensamt regionalt fokus på frågan om destinationen Stockholms skärgård. I ljuset av en ny nationell besöksnäringstrategi och en länsövergripande Stockholmsstrategi ville skärgårdens aktörer göra en gemensam kraft-insats för att utreda förutsättningarna för tillväxt i besöksnäringen i skärgården. Resultatet blev en förstudie med smeknamnet *Skärgårdsstrategin*.

Parter i arbetet var Länsstyrelsen, Stockholms läns landsting, Stockholms stad, skärgårdskommunerna Haninge, Nacka, Norrtälje, Nynäshamn, Södertälje, Vaxholm, Värmdö och Österåker, Waxholmsbolaget, Skärgårdsstiftelsen, Öppen Skärgård och SIKO. Till projektägare utsågs Stockholm Visitors Board och projektet finansierades av projektets parter och projektstöd från Landsbygdsprogrammet.

Research för helhetsanalys

I uppdraget låg att analysera nuläget utifrån ekonomi, aktörer, roller och förutsättningar för fortsatt samverkan. Dessutom efterlystes gemensamma mål och prioriteringar och en handlingsplan för fortsatt utveckling.

Arbetet omfattade djupintervjuer, inventering av projekt och utvecklingsplaner, marknadsundersökningar och dialog med företagare. Ny statistik togs också fram. Men det kanske viktigaste av allt var att förutsättningar för fördjupad och fortsatt samverkan skapades.

Stark tillväxt men kort säsong

Tidigt fastslogs att Stockholms skärgård ur ett turismperspektiv måste omfatta både skärgårdsöar och kust. Öarna är essensen av skärgård, unika och med stark attraktionskraft. Kusten har infrastruktur och boendeanläggningar som ger goda grundförutsättningar för fler övernattande besökare.

Statistiken visar att skärgårdsturismen inte är så tynande som ibland görs gällande. Den omsatte cirka 4 miljarder kronor år 2011. Antalet anställda är över 3 000, räknat i årsverken, och tillväxten är stadig. Men siffror på antalet gästnätter på kommersiella boendeanläggningar visar att skärgården brottas med en kort säsong. Beläggningen på hotell, stugor och vandrarhem är helt koncentrerad till mitten av sommaren. Konferensanläggningar har jämnare beläggning, men även där finns perioder som behöver stärkas.

Grund för fortsatta insatser

Den gemensamma visionen som sattes i projektet var "Stockholms skärgård – året-runt-destination i världsklass". De viktigaste framgångsfaktorerna har formulerats i tre fokusområden: samverkan mellan skärgård och storstad, aktivt arbete för fler och nya besökssäsonger och insatser för hållbar utveckling.

Dessa fokusområden är grunden i det fortsatta arbetet som nu påbörjats: destinationsutveckling för skärgården. Detta arbete finansieras genom en nationell satsning där Tillväxtverket fått regeringens uppdrag att stödja fem utvalda destinationer för ökad internationell konkurrenskraft. Ett stort lokalt ansvar och aktivt engagemang från företag och lokala utvecklingsgrupper är ledord i arbetet. Många utmaningar återstår, men en god grund är lagd för att sätta Stockholms skärgård på världskartan.

*Erika Rosander, Projektledare för Skärgårdsstrategin
erika.rosander@stockholm.se*



Läs mer!

Skärgårdsstrategin finns att ladda ner från webben, både i sin helhet och i en översiktlig populärversion. Adressen är: <http://stockholms-strategin2020.se>. Välj "nedladdning" i menyn till vänster.



Foto: Henrik Trygg

Kompetensutveckling i aktiva kluster

Sedan 2012 driver Svenska Ekoturismföreningen projektet "Mat möter naturupplevelser – lönsammare landsbygdsturism" i Mälardalslän. Syftet är att turismföretagare ska lära sig mer om produktutveckling, affärsplaner och försäljning. Men projektet hoppas också nå verkliga resultat och bestående effekter i form av nya lokala samarbeten, nya produkter och ökad försäljning.

Nära till varandra

Idén med projektet är att se om man inte vinner mer kraft och effekt av utbildning och rådgivning om den sker till grupper av företag som ligger geografiskt samlade. Vi gjorde därför en relativt ambitiös inventering av besöksnäringens företag i alla fem länen. Särskilt noga inventerade vi primärproducenter och förädlare inom mathantverk, gårdsbutiker och annat landbruksrelaterat. Tanken var att se hur denna typ av företag kan "växa in" bland mer typiska turismföretag, som boenden och guideföretag.

Resultatet blev att vi kunde identifiera fem områden där turismföretagare, inte minst mathantverkare, låg tätare grupperade. Av dessa formades fyra kluster. Ett i Fjärdhundra kring Enköping, ett i Västmanland från Kolbäck norrut mot Norberg, ett norr om Vättern från Askersund upp mot Örebro och ett i östra Södermanland kring Nyköping, Flen och upp mot Gnesta. Dessa kluster är alltså väsentligt mindre än ett helt län, vilket krävs för att skapa lokalkänsla och samhörighet.

Helt nya ansikten

Redan vid uppstartsmötena märkte vi något intressant. I samtliga kluster blev många företagare förvånade över att de mötte helt nya ansikten. Det fanns alltså kollegor i bygden som man inte kände till, fast avstånden ibland inte var många kilometer. Ofta sprudlade inspirerade samtal redan vid dessa inledande möten. Tankar väcktes om att kunna anlita varandra,

och den relativa närheten var en mycket positiv faktor.

Därefter har vi genomfört utbildningsträffar med alla kluster tillsammans. Träffarna handlade om besöksnäringens marknad, produktinnovation, paketering, varumärkesarbete, digitala kanaler och försäljning mot utländsk marknad. Att träffas i helgrupp skapade förutsättningar för kreativ korsbefruktnings och klustren kunde sporra varandra i att formera sitt team och komma vidare. Målet är att lyckas paketera gemensamma produkter, etablera kanaler mot reseagenter med mera.

Kluster ger ökad styrka

Halvvägs genom projektet kan vi se att kluster ger ökad styrka. Dels inspirerar den lokala kännedomen och underlättar samarbeten, dels innebär ett landskapsmässigt logiskt avgränsat kluster en fördel för turisten som har några dagar eller en hel vecka att spendera.

En annan slutsats är att man ofta behöver definiera områdets namn, helst ett befintligt. Namnet bidrar till känslan av identitet och underlättar också om man vill kunna sälja externt. Man behöver också utskristallisera ledare i varje kluster, företagare som vill och kan ta en paketerande och säljande roll. Vi kan också konstatera att det är viktigt att klustrena innehåller upplevelselevererande företag så att ingående boendeanläggningar har någon att paketera med.

Vi ser också att det finns en kritisk massa. Man bör vara minst 10 till 15 företag i startläget för ett kluster, dels för att gardera sig mot bortfall, dels för att antalet möjliga samarbetskombinationer ökar radikalt med antalet företag, rent matematiskt sett.

Med erfarenheterna från detta pågående projekt ser vi även goda möjligheter att i framtiden kunna etablera aktiva kluster i Stockholms län.

Ulf Lovén,

Generalsekreterare Svenska Ekoturismföreningen,
ulf@ekoturism.org



Foto: Ulf Lovén

Landsbygdsprogrammet bidrar

Mat möter naturupplevelser – lönsammare landsbygdsturism är ett av flera pågående kompetensutvecklingsprojekt inom turistnäringen som fått projektstöd från Landsbygdsprogrammet. Kursen i utomhusmatlagning som annonseras på sidan 17 är ett annat.

Ett antal kurser i naturturism och i PR för landsbygdsföretagare är avslutade projekt som också fått stöd från Landsbygdsprogrammet.

Om aktiviteterna

Här kan du se ett urval av aktuellt kursutbud och vilken rådgivning som erbjuds. För mer detaljerad information hänvisar vi till Länsstyrelsens webbplats och till vårt elektroniska nyhetsbrev. Där kan du också hitta fler aktiviteter.

Aktiviteter som annonseras här genomförs av olika aktörer men bekostas alla helt eller delvis genom Landsbygdsprogrammet 2007-2013 som finansieras av EU och svenska staten. För en del aktiviteter tas en deltagaravgift ut. Eventuell deltagaravgift anges i annonsen. OBS! Efter sista anmälningssdag är anmälan bindande.

Har du önskemål om andra aktiviteter än dem som annonseras här? Kontakta då Mette Kjöbek Petersen, 08-785 41 97 eller mette.kjobekpetersen@lansstyrelsen.se

Elektroniska nyheter

I det elektroniska nyhetsbrevet Landsbygd i Centrum får du löpande, direkt till din e-post, information om aktuell kompetensutveckling. Bli prenumerant på det elektroniska nyhetsbrevet på www.lansstyrelsen.se/stockholm/lic

Kalendariet på webben

I kalendern på vår webbplats finns alla aktiviteter. Den uppdateras löpande, så där kan du även hitta aktiviteter som inte hinner annonseras i de fyra tryckta numren av Landsbygd i Centrum. Du hittar kalendern på Länsstyrelsens webbplats, längst ner på startsidan, www.lansstyrelsen.se/stockholm.

Transporter av djur

Det finns många regler runt transporter av djur. Mattias Gårdlund, djurskyddsinspektör på Länsstyrelsen i Skåne län, har transporter som sitt specialområde och han hjälper oss att reda ut begrepp som kompetensbevis, transportörstillstånd, godkänt fordon m.m. Efter föreläsningen får ni även en visning av hur en besiktning av en transport går till.

Tid & plats: välj 1 av dessa 2 kurstillfällen:

- 24 september, kl. 09.30-15.00 på Berga Naturbruksgymnasium i Västerhaninge.
- 25 september 2013, kl. 09.30-15.00 på Ridklubben Rimbo Ryttare

Deltagaravgift: 150 kr (inkl moms). Förmiddagsfika, lunch och eftermiddagsfika ingår.

Anmälan: snarast på Länsstyrelsens webbplats www.lansstyrelsen.se/stockholm. Anmälan är bindande efter sista anmälningssdag.

Info: Alec Lundström, 08-785 43 81 eller Åsa Pettersson, 08-785 49 32. Kontakta Sara Lord, 08-785 49 08, om du vill få din transport besiktad av Länsstyrelsen till reducerat pris efter kursdagens slut.

Hästens hälsa

Hushållningssällskapet inbjuder till två angelägna kurskvällar i höst/vinter och som handlar om Hästens hovar och Hästens tandhälsa. Kurskvällarna är under planering. Fortlöpande information läggs ut på kalendariet på www.hushallningssallskapet.se/hskonsult och www.lansstyrelsen.se/stockholm. Kontaktperson är Kikki Fors, Hushållningssällskapet, 070-222 2552.



Foto: Karin Joelsson

Fråga kon

Fråga kon är en rådgivningstjänst för mjölkgårdar som tagits fram av Svensk Mjolk och som syftar till att ge praktisk rådgivning för förbättring av djurhållningen och djurhälsan. Djurbaserade mått för kor, kalvar och ungdjur och bedöms av kalibrerade bedömare.

Anmälan & kontakt: Martin Odensten, husdjursrådgivare 021-17 77 23 eller 070-338 50 10.

Deltagaravgift: Kostnad 4 000 kr exkl. moms.

Arrangör: HS Konsult.

Får och lamm – produktion och förädling

Länsstyrelsen i Stockholms län planerar en kurs i fårskötsel vid 4-7 tillfällen (kvällstid alternativt någon heldag) med följande kursinnehåll: Fåråret, raser, produktionsmodeller, avel, växtodling, bete och stängsel, foder och utfodring, fårhälsovård, klippning, slaktmognad, förädling av kött, ull och skinn, ekologisk produktion, byggnader och inredning, ekonomi, regelverk och stödformer, studieresa m.m.

Tid & plats: under senhösten 2013 och vintern/våren 2014. Kursen hålls på 2 platser, en i södra delen av länet och en i norra.

Intresseanmälan: senast 30 september på Länsstyrelsens webbplats

Preliminär kurskostnad: ca 900 kr inkl moms och förtäring.

Info: Alec Lundström, 08-785 43 81, eller Åsa Pettersson, 08-785 49 32. fornamn.efternamn@lansstyrelsen.se

Inspirationsdag om Gastronomiska regioner

Välkommen på en fördjupad presentation av vad en gastronomisk region är och vad du som företagare kan vinna på detta. Magnus Svensson, kreativ ledare vid Restaurangakademien, initiativtagare till Gastronomiska regioner blir dagens huvudtalare och inspiratör. Paulina Rytkönen, Södertörns högskola, presenterar sin studie Gastronomiska regioner – ett verktyg för att främja tillväxten på lands och glesbygder.

Tid & plats: 14 oktober prel. kl. 09.30-15.30, Länsstyrelsen i Stockholm

Kontaktpersoner: Paulina Rytkönen, Södertörns Högskola, tel 08-6084109; Mette Kjöbek Petersen 08-785 41 97

Arrangör: Länsstyrelsen i Stockholms län

Förädling av presskakan från saft- och juiceproduktion

Bröd, kakor, glass, sorbet, naturgodis, ättika och sirap är bara några av alla fina produkter som man kan göra med "avfallsprodukten" presskaka. Testa olika recept med din egen presskaka!

Tid & plats: 16-17 november, kl. 9.30-16.30 båda dagarna. Tranellska gymnasiet, Västerås, Västmanlands län

Deltagaravgift: kostnadsfri, men maten betalas av deltagaren.

Anmälan: Senast 6 november via kalendariet på Länsstyrelsens webbplats.

Info: Kursen anordnas av Länsstyrelsen i Stockholms län, för landsbygdsföretagare i Mälardalenregionen. Andra deltagare är välkomna i mån av plats, maila i så fall Mette: kjobekpetersen@lansstyrelsen.se.



Foto: Christina Fagergren

Välkommen till Skogsdag på Ladvik!

Välkommen på en trevlig dag i skogen med aktiviteter för stora och små. Träffa utställare i skogsbranschen och titta på skogsmaskiner för småskaligt skogsbruk. Diskutera naturvård, skogsbruk, viltvård och vattenfrågor med utställare och experter eller lyssna på föredrag. Kaffe och lättare förtäring finns.

Tid: 28:e september kl. 9.00-16.00

Plats: Ladviks kursgård på Vaxholm

Info: www.skogsstyrelsen.se/ladviksdagen

Utomhusmatlagning

En kurs i praktisk matlagning där kokgröpar och öppna eldar står i centrum. Nordens främsta experter lär dig hur du lagar mat av högsta klass i naturen. För många turister är utomhusmåltider hett eftertraktade. Vi går igenom branschriktlinjer för matlagning utomhus för att ge naturturismföretagare och livsmedelsinspektörer en gemensam plattform. Målgruppen för kursen är turistföretagare, mathantverkare, krögare, lantbrukare, bygdegårdar eller andra landsbygdsföretagare.

Plats: Gålö Havsbad utanför Stockholm

Tid: 30 september kl. 14.00-17.00 och 1 oktober kl. 7.30-15.00

Kostnad: Totalt 1 100 kr (exkl. moms), varav 500 kr är kursavgift för de två dagarna och 600 kr betalar måltiderna.

Anmälan: på www.progrezzum.se senast 23 september.

I november hålls en workshop om utomhusmatlagning med fokus på kund och marknad. Kursen blir troligtvis i Uppland. Mer information kommer snart på hemsidan.

Satsa på småskalig livsmedels- förädling

Funderar du på att börja med småskalig livsmedelsförädling? Eller är du redan igång och vill utöka eller bygga nya lokaler, slakteri, mejeri, tillverkningsmarmelad, gårdsbutiker eller barsäljavarordirekt till kund? HS Konsult AB erbjuder viss kostnadsfri rådgivning runt din affärsplan/ekonomi/produktionsupplägg, livsmedelslagstiftning eller byggnation av livsmedelsgodkända lokaler.

Kontakt: Agneta Pettersson, 019-603 27 23 eller Karin Bergkvist, 018-56 04 25.

Erbjudande! Tvärvillkor + Miljöhusesyn!

Boka en individuell tvärvillkorsrådgivning hos Hushållningssällskapet och få en kostnadsfri genomgång av Miljöhusesynen (bekostas med EU-medel). Du betalar endast för tvärvillkorsgenomgången. Du får:

- en fullständig genomgång av tvärvillkoren och övrig relevant lagstiftning i Miljöhusesyn gjord via webben samt utdrag av dessa i pappersformat/digitalt.
- en åtgärdslista för förbättringar.
- konto med lösenord på den webbaserade Miljöhusesynen för fortsatt användning och en genomgång hur du använder den.

Anmälan & kontakt: Boka rådgivningen med Kikki Fors, 070-222 25 52, eller kikki.fors@hushallningssallskapet.se. HS Konsult.

Deltagaravgift: Tvärvillkorsmodul för enbart växtodling kostar 2 200 kronor exklusive moms, för både djur och växtodling kostar modulen 3 300 kronor exklusive moms.

Trädgård som tillgång

Här presenteras tre nya kurser. Mer info finns på hemsidan för Länsstyrelsen i Västmanlands län. Anmälan görs på hemsidan eller i sista hand via Länsstyrelsens växel, 010-224 90 00.

Nytt liv i gammal trädgård

Förvaltning och restaurering av historiska trädgårdar och landskap, från kungliga parker till bondens landskap.

Tid & plats: 24 september kl. 9.30–16.30, Ängsö Slott, Västerås.

Kostnad: 300 kr + moms. Lunch och fika kostar 185 kr + moms

Kontakt: Elisabeth Håkansson, 010-224 92 79, elisabeth.hakansson@lansstyrelsen.se. Anmälan senast den 17 september.

Fruktodling i Mälardalen

Vi följer upp tidigare aktiviteter kring frukt med att fördjupa oss i sortkännedom, samt fruktodlingens historia och framtid.

Tid & plats: Den 10 oktober kl. 9.30–16.00, Herresta lada, Märsta

Kostnad: 300 kr + moms plus kostnad för förtäring.

Anmälan: Senast 4 oktober.

Kontakt: Elisabeth Ögren, elisabeth.ogren@lansstyrelsen.se, tel. 021-19 50 29, 070-3253812

Laga mat med Rune Kalf-Hansen

En praktisk uppföljning av kurserna "Odling och användning av udda grönsaker". Vi lagar närodlad, ekologisk säsongsmat tillsammans med Rune Kalf-Hansen.

Tid & plats: 10 september kl. 9.30–16.00, Ändebols gård, Bettna, www.andebolsgard.se

Kostnad: 300 kr + moms. Mat och fika kostar 220 kr + moms.

Anmälan: Senast 3 september.

Kontakt: Elisabeth Ögren, elisabeth.ogren@lansstyrelsen.se, 021-19 50 29, 070-3253812

Kommande kurser

- Lyckas med lamm och landskap
- Lönsam nötköttsproduktion
- Uppfödning av ekologisk slaktkyckling
- Affärsjuridik för hästföretagare
- Restaurering av betesmarker med kulturmiljövården

Håll utkik i Länsstyrelsens kalender!

Bygga med naturliga material

Simon Dale håller en gratisföreläsning om hur man bygger med naturliga material.

Tid & plats: 27 september kl. 18.30 – 20. Synskadades riksförbund, Stockholm

Anmälan & info: OSA till info@dromgarden.com. Läs mer på ekobygg.nu. Bl. a. om en praktisk kurs i murning av kubbhus & ugn.

Rådgivning om ekologisk fjäderfäproduktion

För dig som tänker utöka den ekologiska produktionen eller lägga om till ekologisk fjäderfäproduktion finns möjlighet till rådgivning.

Kontakt: Åsa Odelros, 070-697 66 11 eller 0291-610 41.

Rådgivning om ekologisk frukt, bär, sparris och rabarber

För dig som yrkesmässigt odlar eller tänker lägga om till ekologisk odling av frukt, bär, sparris eller rabarber finns möjlighet till enskild rådgivning. Anmäl intresse för rådgivning snarast!

Kontakt: Kirsten Jensen, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 070-571 53 51 eller kirsten.jensen@lansstyrelsen.se.

Rådgivning om ekologisk grönsaksodling

För dig som yrkesmässigt odlar eller funderar på att lägga om till ekologisk odling av grönsaker, i växthus eller på friland, finns möjlighet till kostnadsfri enskild rådgivning.

Kontakt: Elisabeth Ögren, Länsstyrelsen i Västmanlandslän, 010-22 49 385, 070-32 53 812 eller elisabeth.ogren@lansstyrelsen.se.



Foto: Ylva Berry

Trädgårdsrådgivning

Det finns möjlighet till kostnadsfri rådgivning om minskad användning och säkrare hantering av bekämpningsmedel samt optimerad användning av växtnäring riktad till odlare av kruk- och utplanteringsväxter.

Kontakt: Monica Konsult, Monica Borg Ohlson, 0220 - 408 18 eller 070-645 59 98.

Greppa Näringen



Greppa Näringen erbjuder kostnadsfri individuell rådgivning som både lantbrukare och miljö tjänar på. Målen är minskad övergödning, säker användning av växtskyddsmedel och minskade utsläpp av klimatgaser.

Du som har mer än 50 hektar åkermark och/eller mer än 25 djurenheter är välkommen att bli medlem. Du erbjuds då till exempel växtnärbalanser, kväve- och fosforstrategier, växtskyddshantering, kontroll av foderstater, markpackning och mycket mer inom flera olika rådgivningsmoduler anpassat efter gårdens produktion. Greppa Näringen är en samordnad satsning mellan Jordbruksverket och länsstyrelserna med stöd av LRF. Läs mer om vilken rådgivning som erbjuds på Greppa Näringens webbplats, www.greppa.nu.

Hitta rådgivare: www.lansstyrelsen.se/Stockholm/lantbruk. Kontaktperson på Länsstyrelsen är Cecilia Norén, 08-785 49 11.

Fältvandring om fosfordammar

Har du grumligt vatten i diket eller vattendraget som följd av erosionskänsliga ler- och mjåla jordar? En fosfordamm kräver mindre utrymme än en våtmark och kan anläggas i ett dike eller vid en dräneringsledning för att fånga upp fosfor. Pia Kynkäänniemi, berättar om fosfordammars funktion och möjligheter.

Tid & plats: 24 september klockan 10.00 – 12.00, Bergaholm Södertälje

Anmälan: senast 18 september på Länsstyrelsens webbplats.

Information: Cecilia Norén, 08-785 49 11 eller Gunnilla Dahlberg, 08-785 43 54. cecilia.noren@lansstyrelsen.se, gunilla.dahlberg@lansstyrelsen.se

Arrangör: Länsstyrelsen i Stockholms län

Sparsam körning hemma hos dig?

Är ni några stycken som vill gå kurs i sparsam körning med traktor? Hushållningssällskapet kommer gärna och håller kursen hemma hos er. En förutsättning är att vi får samla ihop ett tiotal förare samtidigt. Det är också en fördel om det på gården eller i närheten finns ett par traktorer med common-rail-motor, något som krävs för att kunna koppla in våra elektroniska bränslemätare. Kursen innehåller både teoretiska och praktiska moment. Deltagarna får ett intyg att presentera för till exempel KRAV.

Deltagaravgift: 450 kr per förare exkl. moms.

Kontakt: Gunnar Hadders, energirådgivare, 018-56 04 12, 070-556 40 66 eller gunnar.hadders@hushallningssallskapet.se. Naturligtvis är även du som inte vill ha kursen hemma hos dig välkommen att anmäla ditt intresse.

Arrangör: HS Konsult

Bygdecheck

Föreningar och utvecklingsgrupper på landsbygden i Stockholms län kan ansöka om en bygdecheck om 5 000 kronor om de ska träffa en annan utvecklingsgrupp i en annan bygd eller förort i Sverige.

Kontakt: Sofia Ståhle 08-785 47 31, sofia.stahle@lansstyrelsen.se

Rådgivningscheck

Känner du ett behov av att diskutera utvecklingsidéerna för ditt företag med en rådgivare? Om dina utvecklingsplaner är förenliga med Landsbygdsprogrammet för Sverige 2007-2013 finns chansen att få en rådgivningscheck. Anmäl intresse och rekvirera blankett från Länsstyrelsen.

Kontakt: Sofia Ståhle 08-785 47 31, sofia.stahle@lansstyrelsen.se eller Åsa Pettersson 08-785 49 32, asa.pettersson@lansstyrelsen.se

Affärsutbildning för kvinnor i de gröna näringarna

Vill du utveckla och öka lönsamheten i ditt företag eller har du en affärsidé och står i begrepp att starta företag på landsbygden, så är det här rätt utbildning för dig! Målet är att se kopplingen mellan affärsplan och lönsamhet och att förverkliga kreativa idéer. Du får arbeta med dina egna mål och ditt varumärke samt ta fram en affärsplan. Utbildningskvällarna har olika teman, till exempel marknadsanalys, marknadsföring, varumärken, försäljning, prissättning och ekonomi.

Tid: 6 onsdagkvällar med start 25 september. kl. 16.30-21.00 (Tider för tre gruppcoachtillfällen meddelas senare)

Plats: LRF huset, Stockholm

Kostnad: 1 500 kr exkl. moms för sex utbildningskvällar och tre gruppcoachtillfällen inkl. måltid och fika samt utbildningsdokumentation.

Anmälan: För mer information och anmälan se www.lrf.se/malardalen eller kontakta utbildningsansvarig Helena Isakson på helena.isakson@lrf.se tel. 0171-41 76 45.

Förverkliga din dröm

Har du en affärsidé, vill starta eget företag men vet inte hur? Du som är eller vill bli landsbygdsföretagare i Stockholms eller Södermanlands län har nu möjlighet att anlita en erfaren affärsrådgivare som kan lotsa dig framåt, vara ett bollplank för dina tankar och idéer och hjälpa dig att strukturera din vision till en handlingsplan.

Deltagaravgift: 500 kronor per timme exklusive moms.

Kontakt: Helle Reeder, 073-849 00 02. LRF Konsult.



Enklare och tydligare regler för småskalig livsmedelsförsäljning -Livsmedelsverket föreslår nya regler.

Livsmedelsverket föreslår nya regler där bland annat begrepp som "små mängder" och "lokal" detaljhandel definieras tydligare. De livsmedel som berörs av förslaget är bland annat olika sorters vilt, honung, musslor, ägg och mjölk som producenten själv säljer i små mängder direkt till konsumenter eller till lokala butiker och restauranger. Förslaget innehåller till exempel tydligare regler för bland annat bryggförsäljning av nyfångad fisk och försäljning av vilt och kött av vilt i hela landet. För försäljning av opastöriserad mjölk innebär remissförslaget en skärpning. Det ska inte längre vara tillåtet att sälja eller ge bort små mängder opastöriserad mjölk direkt till konsumenter.

Läs förslaget som nu skickas på remiss på Livsmedelsverkets webbplats, www.slv.se.



Foto: Mette Kjörbek-Petersen

Landsbygd i Centrum ges ut inom Landsbygdsprogrammet för Sverige år 2007-2013

Enheten för lantbruksfrågor:

Geber Ulrika	Lantbruksdirektör	785 49 07
Alfredius Hanna	Fältkontroller	785 49 18
Andersson Henrik C	Länsfiskekonsulent, fiske- och skärgårdsfrågor	785 40 55
Appeltoft Viveka	Ansvarig för gårdsstöd, samordnare av SAM	785 49 33
Berry Ylva	Fältkontroller, SAM-handläggning, Landsbygd i Centrum	785 42 93
Carlsson Cathrine	Återkrav	785 49 44
Carlsson Lars	Företagsstöd, projektstöd, startstöd, fastighetsfrågor	785 49 28
Dahlberg Gunilla	Administratör, administration bitillsyn	785 43 54
Dymarek Katarina	Utbetalningar inom Landsbygdsprogrammet & fiskeriprogrammet	785 49 02
Fjäder Matilda	Fältkontroller	785 49 24
Florman Anna-Karin	SAM-handläggning, husdjur	785 42 37
Fägerlind Clara	Utbetalning av företags- och projektstöd, bredband	785 49 09
Hammarbäck Peter	Betesmarker: Åtagandeplaner, utvald miljö, ängs- & betesmarksinventering	785 49 01
Joelsson Karin	Fältkontroller, Utvald miljö: kulturmiljö	785 49 29
Johansson Claes	Kartläggning av bredband, förberedelser inför det nya Landsbygdsprogrammet	785 49 17
Kjörbek Petersen Mette	Ansvarig för kompetensutveckling, Landsbygd i Centrum	785 41 97
Larsson Anders C	Ansvarig för företagsstöd, projektstöd, startstöd, Leader, fastighetsfrågor	785 49 14
Liljander Paulina	Fältkontroller, flyghavre, kartfrågor, Utvald miljö: mångfaldsträda	785 53 21
Lindqvist Carina	Fältkontroller, återkrav	785 49 40
Lundström Alec	Biodlingsfrågor	785 43 81
Norén Cecilia	Åtagandeplaner, betesmark, stallgödselfrågor, biodlingsfrågor	785 49 11
Pettersson Åsa	Kompetensutveckling, företagsstöd, projektstöd, rovdjursstängsel	785 49 32
Rönnow Anna	Fältkontroller	785 43 80
Sjöberg Niklas	Fiske- och skärgårdsfrågor	785 45 55
Strömberg Maria	Ansvarig för återkrav	785 49 38
Ståhle Sofia	Ansökan och utbetalningar projektstöd, utbetalning inom Leader	785 47 31
Stålnacke Pia	Vattenhushållning, Utvald miljö: våtmarker och växtnäring	785 49 31
Tykesson Johannes	Kontrollansvarig	785 49 20
Williamsson Hanna	Redaktör Landsbygd i Centrum, Utvald miljö: betesmarker	785 49 13
Åkerström Rose-Mari	Ansvarig för miljöersättningar, SAM-handläggning, tvärvillkor	785 49 37

E-postadress: lantbruk.stockholm@lansstyrelsen.se